Veli-Pekka Viljanen

HE 113/2025 vp laeiksi sosiaalihuoltolain, ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain ja sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan perustuslakivaliokunta 8.5.2026

Perustuslakivaliokunta on antanut vuoden 2025 valtiopäivillä hallituksen esityksestä lausunnon PeVL 51/2025 vp. Lausunnossaan valiokunta esitti, että lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisjärjestyksessä, 1. lakiehdotus kuitenkin vain, jos valiokunnan sääntelyn täsmällisyydestä ja tarkkarajaisuudesta tekemä valtiosääntöoikeudellinen huomautus otetaan asianmukaisesti huomioon.

Asiantuntijoille on toimitettu sosiaali- ja terveysvaliokunnan 8.4.2026 päivätty mietintöluonnos, jossa on pyritty ottamaan huomioon perustuslakivaliokunnan lausunnossaan tekemät valtiosääntöoikeudelliset huomautukset.

Keskityn lausunnossani arvioimaan, onko sosiaali- ja terveysvaliokunnan hallituksen esitykseen tekemissä muutosehdotuksissa otettu riittävästi huomioon perustuslakivaliokunnan lausunnossa PeVL 51/2025 vp tekemät valtiosääntöoikeudelliset huomautukset.

Lausunnossaan perustuslakivaliokunta katsoi, että hallituksen esityksessä ehdotettu sääntely teknologisten ratkaisujen käytöstä jäi perusoikeuksien yleisiin rajoitusedellytyksiin kuuluvan täsmällisyys- ja tarkkarajaisuusvaatimuksen kannalta liian yleispiirteiseksi ja erittelemättömäksi. Sääntelyä oli valiokunnan mielestä välttämätöntä täsmentää merkittävästi niin, että siitä käyvät nyt ehdotettua selvemmin ilmi eriasteisesti perusoikeuksiin puuttuvat teknologiset ratkaisut ja niiden käytön edellytykset ja rajoitukset. Tällainen muutos oli edellytyksenä 1. lakiehdotuksen käsittelemiselle tavallisen lain säätämisjärjestyksessä. Perustuslakivaliokunta korosti, ettei vaatimus täsmällisestä ja tarkkarajaisesta sääntelystä merkitse, että kustakin käytettävästä teknologisesta ratkaisusta olisi säädettävä yksityiskohtaisesti, vaan riittävää on ratkaisujen jaottelu ja lainsäädännöllinen eriyttäminen niiden vaikutusten kannalta. Sääntelyssä tulisi mahdollistaa myös teknologian kehittymisen huomioon ottaminen (PeVL 51/2025 vp, kappaleet 9 ja 10).

Perustuslakivaliokunta kiinnitti huomiota siihen, että sääntely teknologisten ratkaisujen käyttämisestä jäi sosiaalihuoltolain 3 ja 47 §:ssä varsin laaja-alaiseksi (PeVL 51/2025 vp, kappale 6). Ehdotetun 3 §:n 8) kohdan määritelmäsäännöksen mukaan teknologisella ratkaisulla tarkoitetaan laissa asiakkaan sosiaalipalvelun toteuttamisessa käytettäviä sähköisiä laitteita, ohjelmistoja, palveluita ja järjestelmiä. Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintöluonnoksessa ei tätä määritelmää ehdoteta muutettavaksi.

Aikaisemmassa lausunnossaan perustuslakivaliokunta viittasi saamaansa selvitykseen, jonka mukaan 3 §:n 8 kohdassa tarkoitetuissa teknologisissa ratkaisuissa voi olla kyse esimerkiksi turvaliedestä, automaattivalaistuksesta, hoivakameroista, turvamatoista tai etäpalveluista. Kyse on valiokunnan mukaan siten perusoikeuksien kannalta keskenään hyvin erityyppisistä teknologioista ja käyttötarkoituksista, joita ei lainsäädännössä ole kuitenkaan juurikaan eroteltu ja joiden käyttämiselle ei juurikaan ole ehdotettu säädettäväksi erilaisia edellytyksiä. Perustuslakivaliokunta kiinnitti edelleen huomiota siihen, että sääntelyn vaikutukset perustuslain 10 §:ssä turvattuihin oikeuksiin ovat hyvin erilaisia esimerkiksi silloin, kun kyse on menetelmästä, jota käyttämällä asiakas voi itse ottaa yhteyden palveluntarjoajaan, kuin silloin, kun kyse on jonkinlaisesta automaattisesti asiakkaan liikkumista tarkkailevasta laitteistosta. Nyt valitun sääntelytavan vuoksi ehdotetuista säännöksistä ei esimerkiksi käynyt ilmi, onko kyse jatkuvaluonteisesta tarkkailusta vai henkilön oma-aloitteisesta yhteydenpidosta. Osittain lakiehdotuksen mukaisissa teknologisissa ratkaisuissa voi olla kyse myös sellaisista teknologioista (esimerkiksi liikkeeseen reagoivasta automaattivalaistuksesta), joita käytettäessä ei rajoiteta perusoikeuksia eikä säännellä niiden käyttöä ja joiden käytöstä ei välttämättä olisi edes säädettävä laissa (ks. PeVL 51/2025 vp, kappale 8).

Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintöluonnoksessa on tehty lukuisia muutosehdotuksia 1. lakiehdotuksen 47 §:ään. Pykälän 1 momentin mukaan asiakkaan sosiaalipalvelun toteuttamisessa saadaan hänen toimintakykynsä ja hyvinvointinsa tueksi käyttää teknologisia ratkaisuja, jotka soveltuvat käytettäviksi hänen palveluissaan ja vastaavat hänen tarpeitaan. Sellaisen asiakkaan kotona tai asumispalvelussa käytettävän teknologisen ratkaisun, jolla voidaan ottaa yhteyttä asiakkaaseen ja ohjata ja auttaa asiakasta hänen jokapäiväisessä elämässään, käyttö tulee rajata alueellisesti ja ajallisesti välttämättömään.

Pykälän 2 momentti ehdotetaan muutettavaksi kokonaan niin, että siinä säädetään, millä edellytyksillä asiakkaan yksityiselämän suojaan vaikuttavia teknologisia ratkaisuja

voidaan ottaa käyttöön asiakkaan palvelussa kotona, asumispalvelussa tai laitospalvelussa (ks. mietintöluonnos, s 30). Momentin suhde 1 momenttiin jää säädöstekstin perusteella huomattavan epäselväksi. Momentti alkaa lausekkeella: ”Sen lisäksi, mitä 1 momentissa säädetään, saadaan (…)”. Mietintöluonnoksen perustelujen valossa näyttäisi siltä, että 1 momentti ei oikeuttaisi lainkaan käyttämään sellaisia teknologisia ratkaisuja, joilla puututaan yksityiselämän suojaan, vaan nämä ilmenisivät tyhjentävästi 2 momentista. Tämä mahdollinen tarkoitus ei kuitenkaan ilmene 1 momentin sanamuodosta, jossa yleisesti viitataan siihen, että sosiaalipalvelujen toteuttamisessa saadaan käyttää teknologisia ratkaisuja, jotka soveltuvat käytettäväksi hänen palveluissaan ja vastaavat hänen tarpeisiinsa.

Ehdotetussa 2 momentissa on eritelty kolme erilaista tilannetta, joissa teknologisia ratkaisuja saadaan käyttää asiakkaan kotona, asumispalvelussa tai laitospalveluissa. Momentti mahdollistaa teknologisia ratkaisuja, jotka havainnoivat asiakkaan liikettä, ääntä, toimintakykyä tai osittain myös sisältöä ja jotka välittävät tietoa palveluntuottajalle. Momentin 1) kohdan mukaisessa asetelmassa kyse voi olla teknologisista ratkaisuista, jotka avaavat yhteyden palveluntuottajaan ja momentin 3) kohdan tilanteessa palveluntuottajan aloitteesta voidaan kuva- tai ääniyhteyden avaamalla tarkistaa asiakkaan hyvinvointi. Ehdotetun 2 momentin eri kohdat vaikuttavat osin päällekkäisiltä.

Ehdotetun 2 momentin eri kohtiin liittyvissä tilanteissa edellytetään eroja niiden välillä tekemättä, että teknologisten ratkaisujen käyttö on rajattu alueellisesti ja ajallisesti välttämättömään. Ehdotetussa 3 momentissa edellytetään, että 2 momentissa tarkoitetun teknologisen ratkaisun käytön asiakkaan palvelussa tulee olla välttämätöntä asiakkaan hoidon, huolenpidon ja turvallisuuden turvaamiseksi. Tämä välttämättömyysvaatimus ei säännöstekstin mukaan kohdistuisi 1 momentin tarkoittamiin teknologisiin ratkaisuihin, vaan ainoastaan 2 momentin tarkoittamiin tilanteisiin.

Ehdotettu 47 §:n sääntelykokonaisuus muodostuu hyvin vaikeasti avautuvaksi, mitä voidaan pitää jo sellaisenaan merkittävänä ongelmana, kun kyse on sosiaalipalvelujen toteuttamisessa rutiininomaisesti sovellettavasta sääntelystä.

Perustuslakivaliokunnan aikaisemmassa lausunnossa katsottiin välttämättömäksi täsmentää sääntelyä merkittävästi niin, että siitä käyvät nyt ehdotettua selvemmin ilmi ”eriasteisesti perusoikeuksiin puuttuvat teknologiset ratkaisut ja niiden käytön edellytykset ja

rajoitukset”. Valiokunta piti tällaista muutosta edellytyksenä 1. lakiehdotuksen käsittelemiselle tavallisen lain säätämisjärjestyksessä (PeVL 51/2025 vp, kappale 9).

Ehdotetun 47 §:n 3 momenttiin sisältyy säännöksiä teknologisten rajoitusten käytön edellytyksistä ja myös rajoituksia niiden käytölle. Tämä säännös ei kutienkaan kohdistu 1 momentissa tarkoitettuun tilanteeseen. Ehdotetussa 2 momentissa kaikkien siinä tarkoitettujen tilanteiden osalta edellytetään niiden käytön alueellista ja ajallista rajaamista välttämättömään. Myös 1 momenttiin sisältyy vaatimus teknologisen ratkaisun alueellisesta ja ajallisesta rajaamisesta, kun on kyse teknologisesta ratkaisusta, jolla voidaan ottaa yhteys asiakkaaseen.

Vaikka ehdotettu teknologisten ratkaisujen käyttö on selvemmin sidottu säädännäisesti välttämättömyysvaatimukseen, ei mietintöluonnos nähdäkseni ratkaise kokonaan perustuslakivaliokunnan aikaisemmassa lausunnossaan tekemää valtiosääntöoikeudellista huomautusta sääntelyn täsmällisyydestä ja tarkkarajaisuudesta. Ehdotuksesta puuttuu edelleen teknologisten ratkaisujen eriasteisuuden huomioon ottaminen. Perustuslakivaliokunnan mukaan tältä osin riittävää olisi ratkaisujen jaottelu ja lainsäädännöllinen eriyttäminen niiden vaikutusten kannalta.

Ehdotettu 2 momentti ei itse asiassa perustu eriasteisten ratkaisujen jaottelulle ja lainsäädännölliselle eriyttämiselle. Siinä esitetyt kolme tilannetta ovat osin päällekkäisiä ja rajoituksille asetettujen vaatimusten osalta identtisiä eli tältä osin momentissa omaksutulla kolmijaottelulla ei näyttäisi olevan varsinaista merkitystä rajoitusten laajuuden ja rajoitusperusteiden hyväksyttävyyden näkökulmasta. Sääntelyn ymmärrettävyyttä vaikeuttaa myös 1 ja 2 momentin epämääräinen suhde (”Sen lisäksi, mitä 1 momentissa säädetään, saadaan”). Vaikka mietintöluonnokseen sisältyy eräitä täsmennyksiä hallituksen esitykseen verrattuna, ei luonnoksessa ehdotettu sosiaalihuoltolain 74 §:n muotoilu ole valtiosääntöoikeudellisen arvioni mukaan vieläkään riittävän täsmällinen ja tarkkarajainen, jotta sen voitaisiin katsoa asianmukaisesti ottaneen huomioon perustuslakivaliokunnan lausunnossa PeVL 51/2025 vp tehdyn säätämisjärjestykseen vaikuttavaksi katsotun valtiosääntöoikeudellisen huomautuksen.